

مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز
دوره سیزدهم، شماره های اول و دوم، پائیز ۱۳۷۶
و بهار ۱۳۷۷ (پیاپی ۲۵ و ۲۶)

همبستگی مقیاس هوش وکسلر برای کودکان پیش دبستانی
و مقیاسهای بینه - سیمون و گودیناف - هریس
در گروهی از کودکان دو زبانه آذری

دکتر نسرین اکبرزاده فیروزه سپهریان آذر سیما شهیم
دانشگاه الزهرا دانشگاه ارومیه دانشگاه شیراز

خلاصه

هدف از مطالعه حاضر بررسی همبستگی بین هوشهای نمونه کوتاه مقیاس هوش وکسلر کودکان برای دوره پیش دبستانی (ویپسی) و مقیاسهای بینه - سیمون و گودیناف - هریس برای کودکان دو زبانه آذری - فارسی در کلاسهای اول ابتدایی در شهرستان ارومیه بود.

برای این منظور ابتدا زیر آزمونها و دستور کار مقیاس ویپسی از فرانسه به فارسی و سپس به آذری ترجمه شد. در یک مطالعه مقدماتی برای وقوف به مشکلات احتمالی، زیر آزمونهای ترجمه شده به ۲۵ کودک ۶ تا ۶ سال و ۷ ماهه آذری داده شد. بر اساس اطلاعات بررسی مقدماتی، اجرای نمونه کوتاه مقیاس مشتمل بر چهار زیر آزمون واژه ها، حساب، تکمیل تصاویر و مکعب ها به زبان فارسی و آذری مناسب تشخیص داده شد. برای اجرای مقیاس بینه - سیمون از ترجمه منتشر شده فارسی این مقیاس استفاده شد. آزمودنی ها

۱۰۰ کودک دختر و پسر ۶ تا ۶ سال و ۷ ماهه آذری بودند که به طور تصادفی از میان دانش آموزان کلاسهای اول انتخاب شده و به سه گروه سنی تقسیم شدند. نمرات آزمودنیها در هر سه مقیاس به هوشبهر انحرافی با میانگین ۱۰۰ تبدیل گردید و سپس همبستگی بین هوشبهر کودکان و پیشرفت تحصیلی آنان مورد مطالعه قرار گرفت که از لحاظ آماری معنی دار بود.

همچنین بررسی همبستگی بین هوشبهر مقیاسها نشان داد که نمرات مقیاس ویسی و بینه - سیمون در تمام گروههای سنی ارتباط مطلوب دارد. اما ضریب همبستگی مقیاس گودیناف - هریس با مقیاسهای ویسی و بینه - سیمون تنها در دو گروه سنی کم سال تر معنی دار بود.

واژه های کلیدی: ۱- همبستگی بین مقیاسها ۲- مقیاسهای ویسی، بینه - سیمون و گودیناف- هریس ۳- همبستگی هوشبهر کودکان آذری

۱. مقدمه

ارزیابی هوش کودکان در شروع تحصیل دبستانی از این نظر حائز اهمیت است که در سال اول به دلیل نبودن رقابت تحصیلی مشکلات کودکان و به خصوص آنان که دو زبانه هستند تشخیص داده نمی شود ولی احتمال بروز و ظهور در سالهای بعد افزایش می یابد. اما این سؤال مطرح است که آیا برای تمام کودکان در مناطق مختلف کشور و با فرهنگها و زبانهای متفاوت می توان از آزمون واحدی استفاده کرد؟ در کشور ما در کنار زبان فارسی که زبان رسمی آموزش و پرورش است زبانها و لهجه های بومی دیگر نیز رایج است. که برای غیر فارسی زبانان هنگام شروع تحصیل به زبان فارسی دشواریهایی پدید می آورد. در منطقه ای مانند آذربایجان که زبان قومی مردم ترکی آذری است و در آموزش رسمی زبان فارسی به کار برده می شود و کودکان در روابط غیر رسمی به زبان ترکی آذری سخن می گویند، در مدرسه گاه دچار اشکالات یادگیری می شوند. بنابراین از یک سو سنجش هوش این کودکان و شناخت مشکلات یادگیری آنها از اهمیت فراوانی برخوردار است و از سوی دیگر استفاده از آزمونهای هوشی کلامی یا غیر کلامی برای سنجش هوش کودکان دو زبانه آذری - فارسی مورد سؤال است.

سنجش هوش کودکان دو زبانه همواره مورد توجه محققان بوده و برخی آزمونهای غیر کلامی را برای این منظور پیشنهاد کرده اند، با این امید که شاخص عادلانه تری از کنشهای

هوشی که با آزمونهای کلامی اندازه گیری می شود به دست آید.^۱ ولی بسیاری از محققان^۲ جستجو برای آزمونهای ناپسته به فرهنگ را سرابی بیش نمی دانند و شواهد متعدد نیز نشانگر آن است که آزمونهای غیرکلامی ممکن است بیش از آزمونهای کلامی متأثر از عوامل فرهنگی باشند. تحقیق روی گروههای فرهنگی متفاوت در بسیاری از کشورها نشان می دهد که تفاوت گروهی در آزمونهای عملی و غیر کلامی بیشتر از آزمونهای کلامی است.^۳ از طرفی دیگر آزمایش کودکان به زبان مادری پرسشی است که مورد توجه محققان متعدد بوده است و برخی از محققان بر این باورند که آزمایش کودکان به زبان مادری موجب کاهش نمرات ارزیابی آنان می شود. زیرا مواد آموزشی به زبان رسمی تدریس می شود و کودک بسیاری از واژه های تحصیلی را به زبان مادری فرا نمی گیرد. بدیهی است تصمیم گیری در مورد عملکرد هوشی کودکان دو زبانه بر اساس نمرات آزمونهایی که به زبان رسمی اجرا می شوند خالی از اشکال نیست و مستلزم رعایت احتیاط در تعبیر و تفسیر نمرات است. لذا به نظر می رسد تأثیر تفاوت زبان اجرائی آزمون بر نتایج آزمایش از مواردی است که نیاز به بررسی دارد.^۴

با توجه به نکات فوق پژوهش حاضر تلاشی است در جهت بررسی کاربرد مقیاسهای کلامی و غیر کلامی نظیر مقیاس هوشی و کسلر برای دوره پیش دبستانی (ویپسی)، مقیاس گودیناف - هریس و مقیاس بینه - سیمون برای سنجش هوش کودکان دو زبانه آذری در کلاس اول ابتدائی در شهرستان ارومیه. در این راستا هدف این پژوهش مقایسه ضرایب همبستگی هوشیهای حاصل از سه مقیاس و مقایسه اجرای فارسی و آذری مقیاسهای ویپسی و بینه - سیمون و در نهایت تعیین ضرایب همبستگی هوشیهای حاصل از سه مقیاس فوق با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان است. بدیهی است نتایج این بررسی می تواند راهنمای مشاوران و روانشناسان بالینی در انتخاب آزمون مناسب در محیط های دو زبانه آذری - فارسی باشد.

۲. مراحل و روش تحقیق

۲.۱. ترجمه آزمون

نخستین گام در اجرای تحقیق ترجمه زیر آزمونهای گونه فرانسوی مقیاس ویپسی^۵، به زبان فارسی سپس به زبان آذری بود. آنگاه هر یک از این پرسشها با توجه به تفاوتهای فرهنگی دو جامعه آذری و فرانسوی مورد بررسی قرار گرفت. همچنین دستور کار کلیه آزمونهای کلامی و غیر کلامی با استفاده از دستور کار تهیه کنندگان اصلی مقیاس تهیه و تنظیم شد. در انجام این کار زمان آزمایش، میزان نمره هر پرسش، دستور نمره گذاری و روشهای شروع، اجرا و

اتمام آزمونها عیناً به صورت اصلی حفظ گردید. برای اجرای مقیاس بینه - سیمون (زازو) از ترجمه فرانسه - فارسی گنجی استفاده شد.^۶

۲.۲. آزمایش مقدماتی

زیر آزمونهای مقیاس ویپسی و بینه - سیمون و گودیناف - هریس بر روی ۲۵ نفر آزمودنی ۶ تا ۶ سال و ۷ ماه اجرا شد. هدف از این مرحله تعیین مناسب بودن پرسشها برای کودکان دو زبانه (آذری - فارسی) در بدو ورود به مقطع اول ابتدائی بود. لازم به ذکر است که آزمودنی ها به صورت تصادفی در مدارس ارومیه انتخاب شدند.

۲.۳. افراد مورد مطالعه

جامعه مورد مطالعه دانش آموزان دو زبانه (آذری - فارسی) کلاس اول مدارس شهرستان ارومیه بود. تعداد کل این دانش آموزان با استفاده از آمار اداره کل آموزش و پرورش شهرستان ارومیه به دست آمد. برای نمونه گیری از روش نمونه گیری تصادفی به شرح زیر استفاده شد. از بین دبستانهای نواحی دو گانه آموزش و پرورش چهار دبستان، دو دخترانه و دو پسرانه و در هر دبستان از بین دانش آموزان کلاس اول ۸۰ دانش آموز که دارای سن ۶ تا ۶ سال و ۷ ماه بودند به صورت تصادفی انتخاب شدند. دانش آموزان با زبانهای کردی، آسوری، ارمنی و فارسی از نمونه گیری حذف گردیدند. و در آخر آزمودنیها ۴۰ دختر و ۴۰ پسر بودند که سن آنها بین ۶ تا ۶ سال و ۷ ماه بود و به دو گروه سنی با فاصله سه ماه (گروه ۱ و ۲) و یک گروه با فاصله سنی دو ماه (گروه ۳) تقسیم گردیدند.

۲.۴. اجرای آزمون

هر یک از دانش آموزان یک بار به وسیله مقیاس گودیناف - هریس و در مرحله بعد با مقیاسهای ویپسی و بینه - سیمون و به دو زبان فارسی و آذری مورد ارزیابی قرار گرفتند. فاصله زمان ارزیابی ها بیشتر از چند روز نبوده است و مقیاس گودیناف - هریس به طور گروهی اجرا گردید و توضیحات مربوط به نحوه اجرای آزمون طبق دستورالعمل به آزمودنی ها داده شد. کودکان تشویق شدند که بیشترین سعی خود را در نقاشی آدمک به اجرا گذارند.

در مرحله بعد دو مقیاس ویپسی و بینه - سیمون اجرا شد. قبل از اجرای آزمونها سن دقیق آزمودنیها محاسبه و کسانی که در محدوده سنی مقیاس ویپسی قرار نداشتند از نمونه حذف گردیدند. سپس مقیاسها به صورت انفرادی اجرا شد. در آزمایش مقدماتی از گونه کامل مقیاس ویپسی مشتمل بر ۱۱ زیر آزمون به استثناء آزمون ذخیره (جملات) استفاده شد هدف از اجرای این مرحله تعیین مناسب بودن پرسشها برای کودکان دو زبانه (آذری - فارسی) بود. از آنجا که اجرای برخی از قسمتهای مقیاس کامل ویپسی به زبان آذری نیاز به انطباق زیاد داشت

و درجه دشواری برخی از پرسشها پس از ترجمه مقیاس از فرانسه به فارسی و از فارسی به آذری دارای نوسان زیاد بود، تصمیم گرفته شد به جای گونه کامل از یک گونه کوتاه مقیاس ویبسی استفاده شود. ترجمه مقیاس از فرانسه به فارسی زیر نظر نویسنده اول انجام شد. در بررسی رضویه و شهیم^۷ بهترین گونه کوتاه مقیاس ویبسی برای استفاده در ایران ترکیب زیر آزمونهای واژه ها - حساب - تکمیل تصاویر و مکعب ها شناخته شده است که دارای همبستگی بسیار مطلوب با کل مقیاس بوده است. هر چهار آزمون در بررسی مقدماتی برای استفاده در جامعه آذری مناسب تشخیص داده شد و با اندک تغییرات به دو زبان فارسی و آذری ترجمه گردید. لذا در این بررسی از گونه کوتاه مقیاس ویبسی مشتمل بر واژه - حساب - تکمیل تصاویر و مکعب ها استفاده شد. همچنین مقیاس بینه - سیمون نیز به تمام آزمودنیها ارائه گردید. در اجرای آزمونها تمام شرایط طبق ضوابط طبق ضوابط عینی ارائه شده در دفترچه راهنمای آزمونها رعایت شد. ابتدا پرسشها به زبان فارسی پرسیده شده و نمره اجرای فارسی به طور مجزا محاسبه گردید، سپس سؤالاتی را که آزمودنیها به زبان فارسی نمی دانستند به زبان آذری از آنها پرسیده شده و نمره اجرای آذری و فارسی نیز به طور جداگانه محاسبه گردید. معیار پیشرفت تحصیلی شامل نمرات امتحانی سه ماهه اول کودکان در ۶ موضوع درسی کلاس اول ابتدائی (فارسی، حساب، دیکته، علوم، هنر و ورزش) و اظهار نظر آموزگاران از پیشرفت تحصیلی آنان بود.

نمرات آزمودنیها در هر سه مقیاس به هوشبهر انحرافی با میانگین ۱۰۰ و انحراف معیار ۱۵ برای مقیاسهای ویبسی و گودیناف - هریس و انحراف معیار ۱۶ برای مقیاس بینه - سیمون تبدیل گردید.

۳. نتایج و بحث

۱. ۳. مطالعه ضرایب همبستگی مقیاسها

ضریب همبستگی هر یک از سه مقیاس ویبسی، بینه - سیمون و گودیناف - هریس با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان مورد بررسی قرار گرفت. (جدول ۱)

جدول شماره ۱

ضرایب همبستگی هوشبهرها با پیشرفت تحصیلی

گروه سنی	گودیناف		بینه - سیمون		ویپسی	
	تعداد	هریس	آذری - فارسی	فارسی	آذری - فارسی	فارسی
اول	۳۱	۱۶۴	۱۶۶	۱۶۶	۱۵۵	۱۵۴
دوم	۲۰	۱۳۷	۱۶۴	۱۵۳	۱۵۰	۱۵۰
سوم	۲۹	۱۱۵	۱۵۵	۱۵۱	۱۵۶	۱۵۳

دامنه این ضرایب از ۱/۱۵ برای هوشبهر مقیاس گودیناف - هریس و پیشرفت تحصیلی در گروه سنی سوم تا ۱/۶۶ برای هوشبهر بینه - سیمون و پیشرفت تحصیلی در گروه سنی اول متغیر بوده و ضرایب همبستگی مقیاس ویپسی و پیشرفت تحصیلی بین ۱/۵۰ تا ۱/۵۶ متغیر بوده است. ضرایب همبستگی بین هوشبهر و پیشرفت تحصیلی به زبان آذری بیشتر از فارسی بود، ضرایب همبستگی بین مقیاس گودیناف - هریس و پیشرفت تحصیلی با یافته های تحقیق تشکری و همکاران^۸ هم جهت نمی باشد. ضرایب همبستگی هوشبهر مقیاسهای گودیناف - هریس و بینه - سیمون با پیشرفت تحصیلی با افزایش سن کاهش تدریجی داشته است.

ضرایب همبستگی بین سه مقیاس و در سه گروه سنی محاسبه گردید و نتایج حاکی از آن است که در تمام گروه های سنی ضرایب همبستگی بین مقیاسهای ویپسی و بینه - سیمون در تمام موارد معنی دار و بالاتر از متوسط است.

ضریب همبستگی بین هوشبهرهای مقیاس ویپسی با اجرای گونه فارسی و اجرای گونه آذری ۱/۹۸ و ۱/۹۹ می باشد و ضریب همبستگی هوشبهرهای مقیاس بینه - سیمون با اجرای گونه فارسی و گونه آذری در سه گروه سنی به ترتیب ۱/۹۳ و ۱/۹۴ و ۱/۹۶ است. (جدول ۲ و ۳ و ۴)

در گروه های سنی اول و دوم ضریب همبستگی بین مقیاس گودیناف - هریس و مقیاسهای ویپسی و بینه - سیمون مثبت و معنی دار است (جدول ۲ و ۳) اما در گروه سنی سوم این ضرایب بسیار پائین می باشد. (جدول ۴)

جدول شماره ۲

ضرایب همبستگی بین مقیاسها برای گروه سنی اول (تعداد=۳۱)

آزمون	بینه - سیمون آذری	ویپسی فارسی	ویپسی آذری	بینه - سیمون فارسی
گودیناف - هریس	۰/۴۳**	۰/۳۹**	۰/۰۴**	۰/۵۰**
بینه - سیمون فارسی	۰/۹۳*	۰/۸۱*	۰/۸۸*	-
ویپسی آذری	۰/۷۸*	۰/۹۸*	-	-
ویپسی فارسی	۰/۸۰*	-	-	-

*p = ۰/۰۵ **p = ۰/۰۱

جدول شماره ۳

ضرایب همبستگی بین مقیاسها برای گروه سنی دوم (تعداد=۲۰)

آزمون	بینه - سیمون آذری	ویپسی فارسی	ویپسی آذری	بینه - سیمون فارسی
گودیناف - هریس	۰/۶۴*	۰/۵۵*	۰/۵۴*	۰/۷۷*
بینه - سیمون فارسی	۰/۹۴*	۰/۷۷*	۰/۷۴*	-
ویپسی آذری	۰/۷۲*	۰/۹۹*	-	-
ویپسی فارسی	۰/۶۷*	-	-	-

*p = ۰/۰۱

جدول شماره ۴

ضرایب همبستگی بین مقیاسها برای گروه سنی سوم (تعداد=۲۹)

آزمون	بینه - سیمون آذری	ویپسی فارسی	ویپسی آذری	بینه - سیمون فارسی
گودیناف - هریس	۰/۱۳	۰/۱۶	۰/۱۸	۰/۱۸
بینه - سیمون فارسی	۰/۹۶*	۰/۷۷*	۰/۷۷*	-
ویپسی آذری	۰/۷۹*	۰/۹۸*	-	-
ویپسی فارسی	۰/۷۴*	-	-	-

*p = ۰/۰۱

در هر سه گروه سنی مقیاسهای فارسی ویسی و بینه - سیمون همبستگی بسیار مطلوب داشتند. این ضرایب در گروه اول برابر با ۰/۸۱ در گروه دوم برابر با ۰/۷۷ و در گروه سوم برابر با ۰/۷۷ است. این یافته ها با سایر تحقیقات هم جهت می باشد.^۹

ولی در مورد ضریب همبستگی مقیاس گودیناف - هریس با سایر آزمونها یافته های پژوهش حاضر با یافته پژوهش های دیگر همخوانی ندارد.^{۱۰}

۳.۲. مقایسه دو جنس

مقایسه میانگین هوشبهر برای دانش آموزان دختر و پسر نشان می دهد که دانش آموزان دختر در آزمون گودیناف - هریس نمره بالاتری کسب کردند (جدول ۵). اما میانگین هوشبهر دختران تنها در گروه سنی سوم به طور معنی داری بیشتر از پسران است. میانگین هوشبهر پسران در آزمون گودیناف - هریس با افزایش سن کاهش تدریجی داشته است.

جدول شماره ۵

مقایسه میانگین هوشبهر دختران و پسران در سه گروه سنی در مقیاس گودیناف - هریس

t	پسر		دختر		تعداد سنی	گروه
	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین		
۱/۸۱	۱۰/۵۶	۹۶/۰۷	۱۶/۰۲	۱۰۴/۷۷	۳۱	اول
۲/۰۵	۱۱/۶۲	۹۴/۸۷	۱۳/۲۵	۱۰۶/۲۶	۲۰	دوم
۲/۱۶*	۱۳/۲۰	۹۳/۳۹	۱۲/۷۴	۱۰۴/۰۴	۲۹	سوم

$$*p=0.05$$

مقایسه میانگین هوشبهر مقیاس بینه - سیمون عکس این موضوع را نشان می دهد و میانگین نمرات تراز شده در دو گروه سنی پسران بیشتر از دختران می باشد (جدول ۶). اما این تفاوت تنها در گروه سنی اول معنی دار است و با افزایش سن از تفاوت معنی دار هوشبهر دختران و پسران در مقیاس بینه - سیمون کاسته شده است. میانگین هوشبهر مقیاس ویسی (جدول ۷) در گروه پسران با افزایش سن افزایش تدریجی داشته و در گروههای سنی اول و سوم به طور معنی داری بیشتر از میانگین هوشبهر دختران بوده است. این مقایسه ها نشان می دهد برتری نمرات دختران یا پسران به معنی با هوش تر بودن آنان نیست بلکه می تواند تابعی از نوع مهارتهای مورد اندازه گیری توسط این آزمونها تفسیر شود.^{۱۱}

جدول شماره ۶

مقایسه میانگین هوشبهرهای دختران و پسران در سه گروه سنی در مقیاس

بینه - سیمون

سنی	تعداد	دختر		پسر	
		میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
اول	۳۱	۹۳/۹۳	۱۲/۱۱	۱۰۵	۱۵/۰۹
دوم	۲۰	۱۰۱/۶۱	۱۴/۴۶	۹۸/۶۸	۱۴/۵۲
سوم	۲۹	۹۸/۴۲	۱۲/۶۷	۱۰۲/۵۸	۱۷/۷۸

* $p=0.05$

جدول شماره ۷

مقایسه میانگین هوشبهرهای دختران و پسران در سه گروه سنی در مقیاس ویپسی

سنی	تعداد	دختر		پسر	
		میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
اول	۳۱	۹۳	۱۲/۶۳	۱۰۵/۲۴	۱۲/۶۹
دوم	۲۰	۹۷/۳۶	۱۲/۴۶	۱۰۲/۱۵	۱۴/۲۸
سوم	۲۹	۹۵/۴۰	۱۱/۴۳	۱۰۷/۵۱	۱۴/۳۴

* $p=0.05$

۴. نتیجه گیری

۱- از مقایسه فوق می توان نتیجه گرفت که گونه کوتاه مقیاس ویپسی می تواند به عنوان یک وسیله سرنند کردن جایگزین مقیاس بینه - سیمون گردد و جایگزین بهتری برای مقیاس گودیناف - هریس در ارزیابی هوش کودکان دو زبانه آذری و پیش بینی پیشرفت تحصیلی آنان می باشد.

۲- ضرایب همبستگی مطلوب اجرای گونه های آذری و فارسی مقیاسهای ویپسی و بینه - سیمون با پیشرفت تحصیلی مبین این واقعیت است که این مقیاسها به هر دو زبان حداقل در کلاس اول ابتدائی قابل اجرا است. اما ضرایب همبستگی هر دو مقیاس با پیشرفت تحصیلی به زبان آذری - فارسی بیشتر از فارسی بود.

۳- ضریب همبستگی مقیاس گودیناف - هریس در گروه های سنی بالاتر با پیشرفت تحصیلی کمتر از دو مقیاس دیگر بوده و از قدرت پیش بینی کمتر نسبت به دو مقیاس فوق در گروه های سنی بالاتر برخوردار است.

منابع و یادداشت ها

- ۱- آناستازی، آ. **روان آزمائی**. ترجمه محمد تقی براهنی. تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۶۱.
- 2- See Goodenough, F. L. and Harris, D. B. *Studies in the Psychology of Children's Drawings: II. 1928-1949. Psychological Bulletin.* 47, 1950, PP. 369- 433.
- 3-See Anastasi, 4. *Psychological Tests: Use and Abuses. Teachers College Record.* 1969, PP. 389-393; Irvine, S.H. *Factor Analysis of African Abilities and Attainments. Psychological Bulletin.* 1969, PP.20-32; Irvine, S.H. *Figural Tests of Reasoning in Africa. International Journal of Psychology.* 4, 1963, PP. 217-228; Jensen, A.K. *Social Class and Verbal Learning.* NewYork: Holt Rinehart and Winston; Ortar, G. *Is a Verbal Test Cross-cultural?* Jerusalem: Hebrew University Press, 1963; Ortar, G. *Some Principles for Adaptation of Psychological Tests.* Mouton: The Hague, 1972; and Vernon, P. *Intelligence and Cultural Environment.* London: Methuen, 1965.
- 4- See Oplsh, M. and Genshaft, J. L. *Comparison of Bilingual Children on the WISC-R and the Escala de Inteligencia Wechsler Para Ninos. Psychology in the Schools.* 18, 1981, PP. 159-163. and Swanson, E. N. and Deblasse, R. P. *Interpreter and Spanish Administration Effects on the WISC-R Performance of Mexican-American Children. Journal of School Psychology.* 17, 1979, PP. 231-236.
- 5- See Wechsler, D. *Manual Echelle D'intelligence de Wechsler pour la Periode Prescolaire et Primaire.* Paris: Centre de Psychologie Appliquee, 1974.
- ۶- رک. گنجی، حمزه. *آزمونهای روانی مبانی نظری و عملی*. مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی، ۱۳۶۷.

- 7- Razavieh, A. and Shahim, S. *A Short Form of the Wechsler Preschool and Primary Scale of Intelligence for Use in Iran. Psychological Reports.* 71, 1992, PP. 879-882.
- ۸- تشکری، عباس. مهریار، امیر هوشنگ و یوسفی، فریده. کاربرد آزمون نقاشی گودیناف - هریس در بین گروهی از کودکان دبستانی شیراز. نشریه علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز. دوره دوم، شماره اول، ۱۳۶۵، صص ۳۷-۱۹.
- 9- Sattler, J. and Covin, T. *A Longitudinal Study of the Stanford-Binet and WISC-R. Psychology in the Schools.* 22, 1985, PP. 247-76; Zins, J. and Barnett, D. *A Validity Study, the K - ABC the WISC-R and the Stanford - Binet with Non - referred Children. Journal of School Psychology.* 22, 1984, PP. 369-71; Wechsler, D. **Manual for the Wechsler Intelligence Scale for Children-Revised.** New York: Psychological Corporation, 1974.
- 10- See Anastasi, A. **Psychological Testing.** New York: Macmillan, 1990.

۱۱- منبع شماره ۶.

شروہ شگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی